

Bij de archivaris op schoot: Tom Haeck (OCMW-archief Gent)

Tom Haeck (1979) volgde de klassieke humaniora aan het Sint-Hendrikscollege te Deinze. Zijn keuze om Klassieke Oudheid te gaan studeren aan de Universiteit Gent was dan ook logisch. Na een bijkomende opleiding Archivistiek aan de Vrije Universiteit Gent kon hij vrij snel aan de slag bij het Liberaal Archief als wetenschappelijk medewerker voor het ODIS-project. Na korte passages bij het Rijksarchief Beveren en het Algemeen Rijksarchief te Brussel werd hij uiteindelijk op 01 augustus 2005 de nieuwe archivaris van het OCMW Gent. In het kader van de komende "Bij de archivaris op schoot" (31/10/2009) had de FAAD-PRAAT een boeiend gesprek met deze "vliegende" archivaris.

Een klassieker om te openen: waarom heb je Archivistiek gestudeerd?

Moet ik eerlijk zijn? Mijn eerste idee was om na mijn studies Geschiedenis in Antwerpen Informatiekunde te gaan studeren. Om een of andere reden, ik weet niet goed meer de welke, was dat niet mogelijk en heb ik iets anders gezocht. Ik was tijdens mijn opleiding tot historicus nog nooit in aanraking gekomen met archieven, dus dacht ik dat archivistiek wel interessant zou zijn, omdat het iets nieuws was.

Was je tevreden over je opleiding? Wat zou er eventueel beter kunnen?

Ik vond de opleiding vrij theoretisch, met net iets te weinig oog voor de praktijk. Met wat ik nu weet, vind ik persoonlijk dat er nog onvoldoende nadruk ligt op hedendaags documentbeheer en digitaal archief. Ik ben van mening dat een archivaris niet dicht genoeg kan staan bij de administratie waarvoor hij verantwoordelijk is. Om die echter goed te kunnen begeleiden, heb je de laatste tijd een goed inzicht in informatica nodig. En dat ontbreekt nog.

Ben je snel aan werk geraakt?

Ik ben inderdaad vrij snel aan werk geraakt. Ik ben afgestudeerd in juni 2002 en kon beginnen bij het Liberaal Archief op 1 oktober 2002. In de tussentijd heb ik nog een studentenjob gehad in het Kadoc. Ik geloof dat ik de eerste van mijn jaar die werk had.

Kun je even kort het OCMW-archief van Gent voorstellen: medewerkers, collecties, exacte taken, ...?

We hebben als dienst drie duidelijk onderscheiden opdrachten: beheer van het archief, van de bibliotheek en van de kunstcollectie.

Om deze taken uit te voeren beschik ik momenteel over 12 medewerkers ofwel 11,4 VTE's (voltijds equivalenten): één documentalist en één bibliotheekmedewerker die de bibliotheek voor hun rekening nemen, één publieksverantwoordelijke en één baliebediende voor de leeszaal. Verder is er één magazijnier die instaat voor het beheer van de depots. De overige 7 medewerkers voeren diverse taken uit die betrekking hebben op onze archieffunctie. Drie van hen zijn zogenaamde artikel 60-medewerkers, eigenlijk OCMW-cliënten die begeleid worden naar een volwaardige tewerkstelling. Dit maakt mijn dienst één van de best bemande archiefdiensten van Vlaanderen ten opzichte van de omvang van het archief dat we bewaren.

De kunstcollectie bestaat uit een reeks voorwerpen met historische waarde: collectebussen van de Armenkamer van Gent, stalen van kleren van vondelingen, ... Daarnaast bewaren we ook een collectie schilderijen. Onze bibliotheek is gegroeid uit de oude administratieve bibliotheek van de COO (Commissie van Openbare Onderstand, de voorloper van het huidige OCMW) en bevat zowel historische werken over armenzorg,

sociale zorg en gezondheidszorg als hedendaagse werken rond sociale voorzieningen en armoede, juridische werken, ...

Het archief zelf bestaat grotendeels uit hedendaags archief. Ongeveer 2 strekkende kilometer dateert van na de Tweede Wereldoorlog en is grotendeels ontoegankelijk voor onderzoek. Slechts een klein deel van het archief, de historische archieven van de Commissies van Burgerlijke Godshuizen en de Burelen van Weldadigheid zijn wel toegankelijk.

Jullie beschikken vandaag over een gloednieuw gebouw. Zoiets komt er natuurlijk niet vanzelf, kun je die weg even toelichten? Hoe hebben jullie dit aangepakt?

Het gebouw waar we nu over beschikken, is niet mijn verwezenlijking. Dit heb ik te danken aan mijn voorgangster enerzijds en de vorige OCMW-secretaris anderzijds. De archivaris vóór mij was een gedreven vrouw met een passie voor geschiedenis. Modern archiefbeheer interesseerde haar minder, maar de bewaring van bronnen voor historisch onderzoek des te meer. Onze vorige secretaris had eveneens een historische interesse en heeft zich tijdens de laatste jaren van zijn carrière ingezet voor de realisatie van een nieuw archiefgebouw. Toen ik in 2005 hier aankwam, stond de ruwbouw al klaar.

Het project heeft wel enkele jaren tijd in beslag genomen. Als ik mij niet vergis heeft de secretaris al in 2002 en 2003 een aantal principebeslissingen laten nemen betreffende een nieuw archiefgebouw. Aanvankelijk was het plan om in te trekken in de oude lokalen van het Stadsarchief. Dit is niet uitgevoerd omwille van de hoge kosten voor aanpassing van het bewuste pand. Het heeft even geduurd, maar uiteindelijk werd beslist op de terreinen van het OCMW aan de Neermeerskaai het nieuwe archiefgebouw op te trekken.

Een beetje aansluitend bij de vorige vraag: hoe krijg je een OCMW-bestuur warm voor archief want ik neem aan dat erfgoed en cultuur niet altijd prioritair zijn voor hen?

Erfgoed en cultuur zijn inderdaad geen prioriteit voor ons bestuur. Als ik eerlijk mag zijn, is dat voor mij ook niet de eerste prioriteit. We zijn geen dienst die voornamelijk voor externe klanten werkt, we zijn een dienst die voornamelijk de interne klanten gaat bedienen. Natuurlijk is het zo dat de archieven die nu gevormd worden de bronnen voor onderzoek van morgen zijn. Ik houd daar tijdens mijn werkzaamheden wel rekening mee, maar het hoofddoel van onze dienst is het archiefbeheer bij de diensten te stroomlijnen, zodat ze efficiënt kunnen gaan werken.

Zoals we allemaal weten hebben archiefstukken een drietal functies: een efficiënte bedrijfsvoering realiseren, verantwoording bieden voor de activiteiten en tenslotte een cultuurhistorische functie. Ik speel vooral de eerste twee functies uit bij het overtuigen van het bestuur en de diensten om hun archiefbeheer te herorganiseren. Als je een goed archiefbeheer kunt koppelen aan een efficiënte en kostenbesparende werking, ga je daar eerder mee overtuigen dan met een betoog gekoppeld aan de historische waarde van de archieven van een OCMW. Aan dat laatste hebben ze immers meestal geen boodschap. In de huidige sfeer van besparingen zou het zelfs kunnen dat onze publiekswerking verder onder druk komt te staan.

Naast archieven dragen jullie ook zorg voor een kunstcollectie en een bibliotheek? Dit brengt specifieke noden met zich mee, hoe gaan jullie daar mee om?

Bibliotheekbeheer is inderdaad anders dan het beheer van een archief. Ik kan echter beroep doen op een documentalist om het beheer van de bibliotheek in goede banen te leiden. Net zoals ik het archiefbeheer probeer te stroomlijnen, is zij bezig met het

opzetten van een efficiënt beheer van documentatie en informatie. De noden van onze diensten zijn op dat vlak anders. In eerste instantie zijn ze gebaat bij een goed overzicht van de bij onze organisatie beschikbare documentatie.

We willen dit oplossen via een vrij ambitieus project. In eerste instantie is het de bedoeling onze centrale bibliotheek en de verschillende her en der verspreide dienstbibliotheken in één catalogus te gaan verzamelen. Hiervoor gebruiken we Vubis Smart. We importeren daarbij onze werken in de catalogus van de Gentse Stadsbibliotheek. Het is nu al mogelijk door een zoekopdracht in de catalogus van de Stadsbibliotheek werken te vinden die in onze bibliotheek worden bewaard. De werken in de dienstbibliotheken zullen voor de bezoeker van de Stadsbibliotheek niet zichtbaar zijn, maar wel voor de personeelsleden van de stad Gent via de dienstbibliotheken daar. Het is immers de bedoeling dat ook de stadsdiensten zullenn zien wat wij aan informatie beheren en omgekeerd. Dit maakt bruikleen tussen de beide organisaties mogelijk.

Tegelijk willen we één startpagina realiseren waar de medewerkers van het OCMW toegang kunnen krijgen tot elektronische informatie in de vorm van onze bibliotheekcatalogus, gescande artikels en PDF-documenten, websites of databanken. Momenteel beschikken enkele diensten over licenties voor diverse databanken zoals Inforum en Jura, maar wordt die informatie niet gedeeld. Het opzet is om een centrale toegang tot die informatie te realiseren zodat eventueel andere geïnteresseerden de informatie kunnen vinden. Ook hiervoor werken we samen met de stad.

Het beheer van onze kunstcollectie vereist eveneens een andere werkwijze. In eerste instantie heb je nood aan goede beschrijvingen van de werken die je beheert. Die inventaris bestaat echter bij ons niet. Momenteel is één van mijn medewerkers bezig met de opmaak ervan. Hiervoor hebben we ons aangesloten bij het Move-project (Musea Oost-Vlaanderen in Evolutie). Dit project van de provincie Oost-Vlaanderen beoogt een algemene catalogus van de Oost-Vlaamse museacollecties. Wij importeren onze werken ook in die gemeenschappelijke catalogus. Alles wat al beschreven is, kan bekeken worden op de site www.museuminzicht.be. Om dit uit te voeren, hebben we de beschikking gekregen over Adlib Museum, een pakket beheerssoftware voor museacollecties. Langzaam maar zeker komt de inventaris in orde. Als die is opgemaakt, is het een kwestie van prioriteiten stellen naar conservatie en restauratie toe. Maar zolang we dus geen algemeen zicht op onze collectie hebben, kunnen we dat nog niet doen.

Even doorgaan op jullie hedendaags archief: hoe pak je het beheer daarvan concreet aan?

Ik denk dat het model van het Records Continuum bij de meeste archivariissen een belletje doet rinkelen. Zoals ik al aangegeven heb, ben ik van mening dat een archivaris in eerste instantie werkt voor de eigentijdse administratie en ervoor zorgt dat hun archiefbeheer in goede banen loopt. Om dit te verwezenlijken, proberen we zo bereikbaar mogelijk te zijn voor de diensten. Ik ga regelmatig op bezoek om advies te verlenen of een overdracht voor te bereiden.

Onze diensten zijn gebaat bij goede informatie over bewaartermijnen van diverse stukken. Ik heb vaak gemerkt dat de meeste diensten een zekere schroom hebben om bepaalde dingen weg te gooien. Om hen uit de nood te helpen, beantwoord ik hun vragen betreffende die bewaartermijnen. Dat is ook de reden waarom ik sinds 2005 samen met enkele andere archivariissen in de schoot van de VVBAD werk aan een selectielijst voor OCMW-archief. Dat die lijst nu recent goedgekeurd is door het Algemeen Rijksarchief bewijst dat we goed werk hebben verricht. De lijst met bijhorende inlichting is terug te vinden op <http://www.vvbad.be/WLOA/OCMWselectielijsten> en binnenkort ook op <http://www.arch.be> (> advies over archiefbeheer > selectielijsten > lokale instellingen).

Op termijn willen we voor elke directie binnen het OCMW een informatiebeheersplan invoeren waarbij per archiefproduct de volledige levensloop wordt vastgelegd, vanaf de opmaak tot de uiteindelijke vernietiging of bewaring in een archiefdepot (of dat nu fysiek of digitaal is). In het kader daarvan zijn we met de stad een project gestart om samen aan die plannen te werken en de infrastructuur op te zetten voor de bewaring van digitaal archief.

Ik moedig de diensten aan zo spoedig mogelijk hun semi-dynamisch archief over te dragen, ook al moet dit slechts tijdelijk bewaard worden. We beheren in onze depots dan ook heel recent archief. Momenteel is bijvoorbeeld al een deel van de uitgaande briefwisseling van 2009 overgebracht. Veel archiefdiensten halen geen archief binnen dat jonger is dan een tiental jaar. Wij doen dat dus wel. Dit impliceert echter dat we bijzonder veel vragen kunnen krijgen. Tot nu toe hebben we dit jaar al meer dan 1500 vragen om kopies of ontleningen verwerkt. Ter vergelijking: ten opzichte van 2008 is dit een verdubbeling en ten opzichte van 2006 zelfs een vervijftienvoudiging. We hebben daarom een vrij sluitend systeem voor het beheer van ontleningen moeten invoeren. Momenteel loopt alles relatief vlot. Ik houd echter mijn hart vast voor de eerste digitale overdracht, want daarop zijn we momenteel nog niet voorbereid.

Wat maakt werken in een OCMW-archief anders dan bijvoorbeeld werken in een stadsarchief, rijksarchief, ...? Met andere woorden wat zijn de specifieke kenmerken van OCMW-archieven, zijn er specifieke problemen, ...?

Eén van de kenmerken die het meest invloed heeft op de werking van onze archiefdienst is het feit dat een OCMW absoluut géén culturele taak heeft. Dit maakt dat wij veel minder de kaart van cultuur en erfgoed kunnen uitspelen, wat in een stads- of gemeentearchief al meer kan. Een voordeel hiervan is echter dat het Archief van het OCMW Gent in het organogram op de plaats staat waar een archiefdienst in een lokale instelling in mijn ogen eigenlijk hoort te staan, onder de diensten van de Secretaris. Veel gemeente- en stadsarchieven en sommige provinciearchieven vallen onder een departement of directie cultuur, waarvan de belangen vaak niet overeenstemmen met wat de archiefdienst wil bereiken. Op die manier zijn zij soms knecht van twee meesters.

Daarnaast is het zo dat wij veel verder staan van het (politiek) bestuur. Waar er in een gemeente of stad schepenen zijn met onder andere de verantwoordelijkheid voor archief en cultuur, hebben wij dit niet. Het Stadsarchief van Gent moet af en toe verantwoording afleggen aan de schepenen van cultuur, die op zijn beurt de werking kan beïnvloeden. Wij hebben dit veel minder. Ik kan in principe de koers van mijn eigen dienst gaan bepalen, zolang die de werking van onze instelling ten goede komt. Ik heb uit mijn samenwerking met de stad ervaren dat de hiërarchische structuur van de stad veel verstikkender is, dat beslissingen langer op zich laten wachten. Bij ons gaat dat blijkbaar wat vlotter, maar of dit algemeen is voor OCMW's, kan ik niet zeggen.

Het grote verschil in onze werking ten opzicht van die van anderearchieven, is de veelheid aan privacy-gevoelige documenten die wij gaan bewaren. De hele werking van onze instelling draait rond het sociaal dossier van onze cliënten. Die dossiers hebben vanzelfsprekend een hoge waarde voor onderzoek, maar kunnen ook niet zomaar ter inzage gegeven worden aan iedereen. Meer dan een gemeentearchief of een Rijksarchief zijn wij aan handen en voeten gebonden wat betreft privacy en openbaarheid van bestuur.

Buiten deze elementen is het werken in een OCMW-archief denk ik hetzelfde als in een ander archief.

Wat vind je het meest boeiende aan je job en omgekeerd het meest frustrerende?

De grote diversiteit die je tijdens je werk tegenkomt, is in mijn aanvoelen het meest boeiende aan de job. Het ene moment ben je bezig met het ontcijferen van een tekst uit de 15de eeuw in gotisch cursief en op het andere moment ben je bezig een algemeen metadatamodel uit te werken voor hedendaags records management.

Het meest frustrerende is dan weer het duffe en saaie imago dat aan onze job vasthangt. We worden blijkbaar nog steeds geassocieerd met Jomme Docks (de beroemde classificeerder uit de tv-serie De Collega's). Ik kan al niet meer tellen hoeveel keer ik of één van mijn medewerkers als opmerking kreeg dat het werken in een archief saai is. Op dat vlak hebben we nog veel werk om een ander imago op te bouwen. Dat de media niet meehelpen om het beeld te verbeteren, helpt ook al niet. Recent in een aflevering van Code 37 kwam het archief van de politie en van justitie ter sprake. Blijkbaar zocht Hannah Maes, het hoofdpersonage, een dossier van een overval. Uiteindelijk werd duidelijk dat het dossier bij de politie beschadigd was omdat het onder een lekkende waterleiding had gelegen. Bij Justitie hadden ze het bovendien "mislegd". Mensen die Lord of the Rings gezien hebben, herinneren zich wellicht de scène waarin Gandalf afdaalt naar de archieven van Gondor en in een muf kamertje terecht komt, waar de stukken door elkaar opgestapeld zijn.

Aansluitend op het imago probleem: hoe probeer je om het Gentse OCMW-archief de nodige bekendheid te doen verwerven?

We worstelen nog altijd met onze naamsbekendheid. Veel mensen denken dat we bij het Stadsarchief horen. In een werk werd er zelfs naar ons verwezen als het Archief van de burgerlijke godshuizen.

We zijn momenteel volop bezig om onze werking in de kijker te zetten. Ik kan hiervoor beroep doen op één van mijn medewerkers, die communicatiewetenschappen heeft gevolgd. Zij staat in voor het uitwerken van een communicatieplan voor onze dienst. Hierbij is het belangrijk om onze eigen identiteit binnen het OCMW te creëren en het imago van ons archief levend te maken. Op intern vlak is ook de betrokkenheid van het OCMW-personeel een belangrijk punt. Ze kunnen zelf documenten, foto's, voorwerpen, ... laten opnemen die een (historische) link hebben met het OCMW.

De bedoeling is om de bekendheid van onze dienst zowel binnen als buiten de organisatie te verbeteren. We zullen daarvoor verschillende kanalen gebruiken: internet, ons personeelsblad, de intranetsite, bewegwijzering, ... Ook onze samenwerking met de stad, het Move-project, het Gents Archievenoverleg, ... kaderen in ons streven naar een brede bekendheid.

Hoe ervaar je de relatie met de andere spelers in het Gentse archieflandschap?

Er is een goede samenwerking. We komen regelmatig samen in het Gents Archievenoverleg (GAO) en jaarlijks proberen we een project uit te bouwen. Het laatste was een project rond calamiteitenplanning.

Indien ik me niet vergis, hebben jullie de nodige ervaring met archiefbeheerssystemen: Dulle Griet, DHA, ... Hoe staat het daar nu mee? Kun je heel die geschiedenis even kort toelichten?

Dulle Griet was een fiasco, een vergissing van mijn voorganger. Ze was op zoek naar een systeem voor het beschrijven van het historisch archief en is via het Stadsarchief uitgekomen op Dulle Griet. De versie van Dulle Griet die wij kregen, was echter gewoon de lege databank van wat ze in het Stadsarchief gebruikten. Het programma was bovendien gemaakt in FileMaker Pro, waardoor we speciaal daarvoor stand-alone PC's moesten voorzien in plaats van de gebruikelijke terminals. Het bleek ook immens moeilijk om er lijsten uit te halen.

Toen is er besloten een nieuw systeem te laten ontwikkelen dat de diensten kunnen gebruiken om overdrachten naar het Archief mee voor te bereiden. Dat is uiteindelijk de Databank Hedendaags Archief geworden. Ik kan niet zeggen dat ik er 100 procent tevreden over ben, maar het systeem werkt wel. We werken nu al bijna 4 jaar met DHA. Het is intussen redelijk ingeburgerd.

In het kader van het DIA-project is het echter ook de bedoeling om zowel voor het Stadsarchief als voor het OCMW-archief een nieuw archiefbeheerssysteem aan te kopen of te laten ontwikkelen. We willen zowel het papieren en het digitaal archief in één systeem gaan beschrijven en beheren. Daarvoor hebben we nood aan een algemeen metadatamodel dat we nu ontwikkelen. We willen ons nieuw systeem over een goede twee jaar in gebruik nemen.

Wat zijn volgens jou de kenmerken van een goede archivaris?

Een goede archivaris is in mijn ogen een charismatisch figuur. We worstelen echt met een imago-probleem. Veel mensen denken bij een archiefdienst nog steeds aan een vrij stoffige bedoening. Om dat beeld te kunnen doorbreken moet je als archivaris een dynamische indruk maken. Je moet door je eigen gedrag aangeven dat het stoffige beeld eigenlijk verkeerd is. Ik word binnen mijn dienst en door enkele collega's van andere diensten de "vliegende archivaris" genoemd, omdat ik blijkbaar continue in de weer ben.

Daarnaast is een archivaris best een geduldig en diplomatisch mens. Ik kan echt niet meer nagaan hoeveel keer ik al dezelfde uitleg gegeven heb om een dienst of een persoon te overtuigen van het belang van een goed archiefbeheer of dat een overdracht aan het Archief niet betekent dat ze hun dossiers niet meer zullen kunnen gebruiken. Eén van de meest frustrerende zaken is meermaals maatschappelijk werkers moeten overtuigen dat je hun dossiers niet zomaar ter inzage zal geven aan iedereen die erom vraagt. Blijkbaar leeft er het beeld dat je in een archief alles zomaar kunt inzien. Je moet als archivaris geduldig zijn en weten te overtuigen. Je mag ook nooit vergeten dat je ten dienste staat van anderen, zij het interne of externe klanten. Ik zal nooit een citaat vergeten uit de cursus van Staf Janssens en Eddy Put: "Als de archivaris niet dient, dient hij tot niets".

Tot slot moet een goede archivaris een heel brede kennis hebben, niet enkel van zijn eigen vakgebied. Als archivaris van een OCMW is het van belang dat je jezelf tenminste een stuk van de sociale wetgeving eigen maakt. Daarnaast is een gedegen kennis van ICT geen overbodige luxe. Ons beroep is meer dan ooit aan het evolueren en we moeten mee met de nieuwe technologieën.

Hoe zou jij ons beroep willen zien evolueren?

Zoals ik al eerder heb gezegd, hebben nieuwe technologieën een alsmaar grotere invloed op de werking van hedendaagse administraties. Daarom is het van kapitaal belang dat een archivaris eerder records manager wordt. Het woord archivaris roept nog wat minder leuke associaties op. Chief Information Officer is een term die je nu al af en toe kan horen in bedrijfswereld. En dat is eigenlijk de essentie van de zaak. Uiteindelijk is wat in onze archieven is vastgelegd niets anders dan informatie, weliswaar contextgebonden, die (her)bruikbaar blijft voor de organisatie. Wij als archivariissen staan in voor de bewaring en opzoekbaarheid van die informatie. Op dat vlak verschilt ons opzet niet zo erg van dat van documentaire informatiekunde, die eveneens de juiste informatie op het juiste moment aan de juiste persoon wil geven. Zowel op vlak van de bibliotheek als op vlak van het archief wille, we bij het OCMW juist dit te bereiken.

Wat is het meest grappige dat je in je functie van archivaris ooit hebt meegemaakt?

Ik heb vaak heel grappige maar ook heel schrijnende situaties gezien. Toen ik pas aan het OCMW begon, heb ik snel het initiatief genomen om alle diensten te bezoeken. Ik had toen al voor mezelf het besluit gemaakt om geen overdrachten in bulk zonder overdrachtslijst meer toe te laten. Dat was een beslissing die blijkbaar niet bij iedereen in goede aarde viel. Eén van de diensthoofden, de man is intussen al weg, die ik toen sprak, vond dat het niet zijn taak was om alles in goede, geordende en toegankelijke staat over te dragen. Hij zei me dat hij dat wel zou regelen met mijn baas. De man wist blijkbaar niet wie ik precies was, want terug op mijn bureau kreeg ik al gauw telefoon van hem. Hij vertelde dat hij een bezoek had gehad van één van mijn medewerkers en dat die nogal moeilijk deed. Hij vroeg of het niet mogelijk was om toch maar het archief binnen te halen zonder dat ze er werk aan hadden. Toen dan bleek dat hij mij op bezoek had gekregen, werd het even stil aan de andere kant.

Heb je goede raad voor beginnende archivariissen?

Wees geduldig en diplomatisch en tel af en toe tot 10 vooraleer je op iets reageert. Ik moet dat zelf ook nog vaak doen.

Bedankt voor dit leuke gesprek!

Dieter Viaene